

УДК [343.83:343.35](477)

Ярослав Олександрович ЛІХОВІЦЬКИЙ,кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права юридичного факультету
Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна

ПРО ЗМІСТ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

В наукових джерелах під особливістю розуміють характерну рису, ознаку, властивість чого-чого-небудь [1, с. 446].

У кримінологічній літературі виведені наступні основні особливості індивідуального запобігання злочинам, що мають певне відношення до змісту особливостей запобіжної діяльності, спрямованої на протидію корупції на індивідуальному рівні:

1) раніше існуюча система недержавних суб'єктів індивідуального запобігання злочинам (добровільні народні дружини, товариські суди, будинкові комітети тощо) практично розпалися [2, с. 103]. Натомість у сучасних умовах України активно діють у цьому напрямі так звані «активісти», добровільні загони (типу: «Правий сектор», «Автомайдан», т.ін.), які здійснюють громадську люстрацію (від лат. *lustratio* – очищення: звільнення державних служб від людей з небажаючими для держави політичними поглядами) [3, с. 329]. При цьому, переслідуючи у цілому соціально корисливі цілі, зазначені суб'єкти «запобігання» злочинам через відсутність нормативно-правових актів, які б визначали їх правовий статус та законність діяльності по суті грубо порушують права та законні інтереси громадян та в цілому правовий порядок в Україні. Виходить парадоксальна річ: благими намірами дорога в ад вимощена [4, с. 11];

2) число громадських помічників правоохоронних органів у проведенні індивідуального запобігання злочинам (у тому числі громадських вихователів) різко скоротилася або їх не стало взагалі (шефи, наставники, зокрема в органах внутрішніх справ, члени оперативних добровільних загонів; т.ін.) [2, с. 103].

У той самий час, самовільно ці функції переймають (без належних для цього правових підстав) окремі громадяни, їх об'єднання та представники цих структур, які всупереч принципам запобіжної діяльності (законності, у першу чергу) лише створюють небажані результати для суб'єктів запобігання злочинам, що визначені на нормативно-правовому рівні (перекриття автомагістралей; руйнування електроопор; знищення будівель (банків, офісів, складських приміщень) тощо);

3) значно знизилися можливості поліції [5] та в цілому всіх інших правоохоронних органів, зокрема служб пробації [6], у наданні особам, що профілактуються, допомоги у побутовому і трудовому устрої та в ре соціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі [2, с. 103];

4) через збільшення числа безробітних стрімко зросла кількість маргінальних елементів (волоцюг, жебраків, тощо), які майже не піддаються ін-

дивідуально-профілактичному впливу та поповнюють лави злочинців [2, с. 103]. Зокрема, поширеною формою існування зазначеної категорії осіб у сучасних умовах стало «збір» коштів (пожертвувачів) для бійців Антитерористичної операції, що проводиться на Сході України; інвалідів АТО; хворих дітей; т.ін., яка в своїй основі створює умови й для корупційної діяльності;

5) відсутність упевненості у завтрашньому дні, а в перспективі благополуччя (через обвал вартості гривні; надмірно високі тарифи на комунальні послуги, газ, т.ін.) – все це ускладнює відносини у багатьох родинах, зокрема й тих, у яких один із членів відноситься до потенційних об'єктів запобігання корупції, сприяє побутовим конфліктам, негативно впливає на виховання дітей, часом переkreплює всі зусилля індивідуально-профілактичного впливу [2, с. 103];

6) ліквідація одних (лікувально-трудова профілакторії) і спроби реорганізації інших (спецприймників, приймальників-розподільників для дітей) місць ізоляції маргінальних елементів і правопорушників різко знизили можливості застосування примусових заходів до осіб, на яких переконавання й надання допомоги не діють [2, с. 103–104].

Крім цього, залежно від властивих для напрямів спеціально-кримінологічного запобігання корупції, а також форм, методів і засобів, які у свою чергу, залежать від стану сформованості і ступеня реалізації тих елементів системи детермінації корупційної злочинності (а це, власне, відноситься також до особливостей її запобігання), індивідуальне запобігання зазначеному суспільно небезпечному явищу можна поділити на три етапи:

а) до формування мотиву злочинного прояву корупції та наміру його вчинити;

б) після його сформованості, але до початку реалізації;

в) після початку реалізації наміру через вчинення конкретних корупційних діянь [2, с. 40–41].

При цьому специфічними об'єктами запобіжної діяльності, спрямованої на індивідуальне запобігання корупції, можна назвати:

1) уражені видами суспільні відносини, які порушують їх регулятивну функцію, деформують її соціальне призначення [7, с. 48]. Престижними та популярними досі в Україні (навіть не дивлячись на проведену у 2013–2014 рр. революцію «гідності») є ті особи, які мають статки, доходи, дивіденди (від лат. *dividendum* – те, що підлягає поділу: частина прибутку акціонерного товариства, яка розподіляється щорічно між акціонерами) [6, с. 196], походження яких є сумнівним та таким, що викликає

цілком здорову реакцію іншої частини суспільства на цю категорію національної «еліти» (від фр. *Elite* – кращий: група осіб, яка здійснює керівні функції у суспільстві) [3, с. 684];

2) криміногенні дефекти суспільної групової та індивідуальної правосвідомості [7, с. 48]. Мова у даному випадку ведеться про загальний рівень розвитку культури, свідомості та правопорядку в Україні, коли до влади в Україні по так званих «партійних» списках приходять не особи з високим рівнем правосвідомості та відповідальності, а політичні шахраї, а подекуди, потенційні злочинці, позаяк для чого, щоб потрапити у таку політичну «корпорацію» та отримати прохідний номер у списках на виборах слід заплатити керівникам цих структур, які потім слід повернути, працюючи у депутатському корпусі;

3) «фонові» антигромадські явища, що тісно пов'язані з окремими видами злочинів (підкуп виборців; зловживання владою або службовим становищем; використання можливостей партії (об'єднання) у переслідуванні опонентів; т.ін.). У свою чергу, бідність, аморальність та віктимізація населення (здатність окремої особи за певних умов стати жертвою злочину) детермінують індивідуальну корупційну діяльність певної групи суб'єктів в нашій державі [7, с. 48–49].

4) Сукупність узагальнених конкретних негативних явищ, процесів, недоліків на індивідуальному рівні, які детермінували вчинення конкретних злочинів, групи чи виду злочинів (мова у даному випадку ведеться про ті основні причини і умови, які сформувались в Україні з часу її незалежності та сприяють корупції: а) незаконна, несправедлива та аморальна приватизація стратегічних

об'єктів енергозбереження в нашій державі (підприємств, видобутку газу, нафти, електроенергії тощо); б) створення підконтрольних олігархії органів кримінальної юстиції та правосуддя; в) відсутність реальних правових механізмів юридичної відповідальності для корупціонерів; інші;

5) Окремі негативні властивості особистості (аномалії, акцентуації, розлади тощо) [7, с. 49]. Зокрема, у сучасній Україні стали «нормальними» ті діяння, що раніше різко (категорично) засуджувались суспільством, а саме: педофілія (і тут згадується скандал з Верховної Ради на початку ХХІ століття, коли у цьому злочині громадськість вчинила спробу звинуватити групу народних депутатів, але та кримінальна справа до суду не дійшла, а винні особи досі не покарані); некерована агресія окремих народних депутатів, які вчиняють насильство як щодо інших своїх колег-депутатів, так і щодо високопоставлених чиновників СБУ, колишньої ДАІ; ін.); організація блокувань роботи державних органів; ін.

Цей стислий огляд, як вірно зазначає В. В. Голіна, вичерпує висловлених думок про детермінанти злочинності як в цілому так і окремих видів злочинів. Проте стає більш-менш зрозумілим, що поняттями «об'єкт» охоплюється комплекс взаємодіючих, як правило, негативних явищ [7, с. 49]. Зазначений висновок у повній мірі відноситься до змісту індивідуального запобігання корупційним злочинам, що важливо з огляду визначення об'єктів профілактичного впливу та реалізації заходів, спрямованих на нейтралізацію, блокування, усунення детермінант індивідуальної злочинної поведінки осіб, які вчиняють корупційні діяння.

Список бібліографічних посилань

1. Великий тлумачний словник української мови/упоряд. Т. В. Ковальова. Харків: Фоліо, 2005. 767 с.
2. Профілактика злочинів: підручник/О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. О. М. Джужа. Київ: Атіка, 2011. 720 с.
3. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тыс. сл. Изд. 3-е, испр., перераб. М.: Мартин, 2010. 704 с.
4. Послания надежды: Новый Завет: синодальный перевод. Киев: Укр. библ. о-во, 2014. 335 с.
5. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
6. Про пробацію: закон України від 05.02.2015 № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 93.
7. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

Одержано 03.02.2017